

Sadarbības veicināšana klasē *Promotion of Cooperation in Classroom*

Dita Nīmante

Izglītības procesa izpēte tradicionāli tiek saistīta ar sistemātisku mācīšanas un mācīšanās darbības un rezultātu izpēti, nepietiekami pievēršot uzmanību mērķtiecīgai audzinātājdarbības rezultativitātes izpētei. Rakstā tiek teorētiski analizēts sadarbības aspekts kā viens no audzināšanas caurviju aspektiem. Autore piedāvā izvērtēt vairākas sadarbību veicinošas prasmes, tādējādi atklājot audzinātājdarbības rezultativitāti sadarbības veicināšanā. Gadījuma pētījumā X skolā 6. klasē tiek meklēta atbilde uz jautājumu, vai, mērķtiecīgi īstenojot audzinātājdarbību klasē, ir iespējams veicināt sadarbību klasē viena mācību gada laikā.

Atslēgvārdi: audzinātājdarbība, klases audzinātājs, sadarbība klasē.

Ievads

Līdz šim lielāka uzmanība gan teorētiskajā literatūrā, gan praksē ir veltīta tieši mācību procesam un tā izvērtēšanai. Ikviena skolotāja svarīgākais jautājums vienmēr ir bijis, kas ir optimālākais veids, kā nodrošināt mācīšanu un mācīšanos. Lai gan līdztekus mācību darbam audzināšanas darbība normatīvi Latvijā tiek uzskatīta par nozīmīgu integratīvu izglītības procesa daļu¹, pamatizglītības posmā klases audzinātāja, tāpat kā ikviena pedagoga darbību reglamentē valsts pamatizglītības standarts, pamatizglītības mācību priekšmetu standarts², tomēr līdz šim audzināšanas darbībai un tās efektivitātes izvērtēšanai nav tikusi pievērsta pietiekami liela uzmanība. Noteikumos par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem sadaļā “Izglītošanas jomās ietvertie izglītošanas aspekti un to vispārīgais saturs” ietverti pašizpaušmes un radošais aspekts, analītiski kritiskais aspekts, morālais un ētiskais aspekts, sadarbības aspekts, saziņas aspekts, mācīšanās un praktiskās darbības, matemātiskais aspekts. Viens no caurviju vai tā saucamajiem vertikālajiem aspektiem ir sadarbības aspekts.

Līdz ar Ministru kabineta noteikumu Nr. 480 “Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas

¹ D. Nīmante, ‘Audzināšanas normatīvais diskurss skolā’, *LU raksti, Pedagoģija un skolotāju izglītība*, 811. sēj., Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 22.–32. lpp.

² *Ministru kabineta noteikumi Nr. 468 “Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem”*, Rīga, MK, 2014. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=268342> (atsauce 09.01.2016.).

metožu izvērtēšanas kārtība” stāšanos spēkā³ ir gan precizēts audzināšanas mērķis, gan definēts audzināšanas saturs, nosakot, ka audzināšana ir mērķtiecīgi organizēta izglītības procesa sastāvdaļa. Klases audzinātājs, plānojot savu audzinātājdarbību, var izvēlēties mērķtiecīgi strādāt ar kādu no audzināšanas aspektiem. Šī pētījuma autore, pamatojoties uz vadlīniju 6.10. apakšpunktā noteikto, par audzināšanas uzdevumu audzināšanas procesā izvēlējas veicināt sadarbību, tādējādi īpaši akcentējot sadarbības nozīmību gan mācību, gan audzināšanas darbībā.

Rakstā tiek analizēts X gadījums X skolā 6. klasē, lai noskaidrotu, vai ir iespējams viena mācību gada laikā mērķtiecīga klases audzinātāja darbībā veicināt skolēnu sadarbību, kādas pārmaiņas un kuros sadarbības aspektos ir iespējams panākt.

Teorētiskais pamatojums

Latvijas normatīvajos dokumentos sadarbības aspekts skaidrots kā prasmes kopīgi darboties, savstarpēji saskaņot darbību, vajadzības gadījumā cits citam palīdzot, citam citu atbalstot⁴. Sadarbību Deivids Džonsons un Rodžers Džonsons (*David Johnson, Roger T. Johnson*) apraksta kā strādāšanu kopā, lai sasniegtu kopīgu mērķi⁵. Savukārt Roberts Sleivins (*Robert E. Slavin*) to nosauc par strādāšanu kopā, palīdzot viens otram mācīties⁶. Sadarbības nozīmība mācību procesā ir akcentēta jau gadiem ilgi, pētījumi atklāj, ka skolēniem, kuriem ir augstākas sadarbības prasmes, ir augstāki akadēmiskie sasniegumi⁷. Kā apgalvo Roberts Fišers, tad “mācīšanās pamatā lielā mērā ir sadarbībā gūtie panākumi. Kopā ar citiem mēs varam sasniegt vairāk nekā vienatnē. [...] Bērniem mācīšanās vislabāk veicas tad, ja viņi var izjust apkārtējo cilvēku radošo enerģiju”⁸ (122. lpp.).

R. Sleivins aizstāv organizētu sadarbības mācīšanās formu, norādot, ka šāda sadarbošanās uzlabo ne tikai akadēmiskos sasniegumus, bet arī attiecības grupā, tiek veicināta visu skolēnu iekļaušanās, paaugstinās skolēnu pašapziņa, uzlabojas

³ MK Noteikumi Nr. 480 “Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība”, Rīga, MK, 2016. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/283735-izglitotajam-audzinasanas-vadlinijas-un-informācijas-macību-līdzekļu-materialu-un-macību-un-audzinasanas-metozu-izvertesanas> (atsauce 03.08.2016.).

⁴ *Termini un citi jēdzieni pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības standartos*, Rīga, VISC, 2008.

⁵ D. W. Johnson, R. T. Johnson, *Learning together and alone: cooperative, competitive, and individualistic learning* (5th edition), Boston, Allyn & Bacon, 1999, p. 260.

⁶ R. E. Slavin, ‘Cooperative learning in elementary schools’, *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, vol. 43, issue 1, 2015, pp. 5–14.

⁷ D. W. Johnson, ‘Student-Student Interaction: The Neglected Variable in Education’, *Educational Researcher*, vol. 10, No. 1, 1981, pp. 5–10.

⁸ R. Fišers, *Mācīsim bērniem mācīties*, Rīga, RaKa, 2005. 219 lpp.

skolēnu prosociālā uzvedība^{9, 10}. Lai gan šajā jomā ir bijis gana daudz pētījumu, tomēr joprojām tiek meklētas atbildes uz to, kā tieši sadarbošanās ietekmē sekmju uzlabošanu¹¹.

Nereti sadarbība tiek pretnostatīta sacensībai. Mācīšanās ir gan individuāls, gan sociāls process, mācīšanās klasē parasti notiek sociālā kontekstā, kur var atklāties pilns bērna mācīšanās potenciāls. Mācībās, kas ir individuālistiskas, sociālās mācīšanās potenciāla izmantošana tiek ierobežota, tiek veicināta sacensība, kuras rezultātā skolēni tiek pretnostatīti cits citam, iespējas gūt augstus sasniegumus ir ļoti ierobežotam skolēnu lokam. Sadarbība turpretī palīdz sasniegt to pašu rezultātu, taču īsākā laikā, paplašinot iespējas būt veiksmīgiem visiem skolēniem, vēl papildus attīstot tādas prasmes kā strādāšana komandā, prasme klausīties, prasme vienoties, uzņemties atbildību, vadību u. c. Sociālā savstarpējās atkarības teorija (*Social interdependence theory*) pamato sadarbības nozīmību un apgalvo, ka pēc tā, kā cilvēki savstarpēji sadarbosies, lielā mērā var noteikt darbības rezultātu¹².

Sadarbības prasmes ir vienas no būtiskākajām dzīvesprasmēm. Tās ir svarīgas mācību procesā, ko īpaši uzsver konstruktīvisma un sociālā konstruktīvisma pārstāvji, bez tām nav iespējams klasē īstenot, piemēram, kooperatīvās mācību formas ārpus tā, un īpaši svarīgas tās kļūst darba dzīvē, sevišķi uzņēmējdarbībā. Ginters Hūbers runā par sadarbības nozīmi klases dzīvē, īpaši uzsverot, ka sadarbības rezultātā tiek veicinātas sociālās attiecības klasē – samazinās konkurence, tiek mazinātas bailes (piemēram, bailes izteikties utt.), nodrošināta individuālā sociālās kompetences attīstība (sociālās kompetences attīstība, īstenojot sociālas mācību formas), notiek pakāpeniska starpetnisko attiecību uzlabošana (tiek veicināta savstarpējā izpratne un iecietība), veicināta vispusīga personības attīstība (pašapziņas veidošanās, piederības izjūtas nostiprināšanās, spēja objektīvi sevi un citus izvērtēt, uztvert kritiku, integrēt ieteikumus savā attīstībā)¹³. Mērķtiecīga sadarbības prasmju izkopšana un vecināšana palīdz pārvarēt socializācijas grūtības, tiešās socializācijas krīzi mūsdienu bērnu vidū, kad komunikācija tiek pārnesta uz sociālajiem tīkliem, bet tiešā komunikācija ikdienā gan skolā, gan ārpus skolas, iespējams, kvalitatīvi samazinās.

Latvijas normatīvajos dokumentos¹⁴ sadarbības aspekts tiek skaidrots kā prasme sadarboties, strādāt komandā, prasme uzklaut un respektēt dažādus viedokļus,

⁹ R. E. Slavin, *Cooperative learning: Theory, Research and Practice*, Englewood Cliffs, N. J. Prentice-Hall, 1990.

¹⁰ Slavin, R. E. 'Cooperative Learning and Achievement: Theory and Research', in: *Handbook of Psychology*, W. Reynolds, G. Miller, and I. Weiner (eds.), vol. 7, 2nd ed., Hoboken, N. J., Wiley, 2013, pp. 199–212.

¹¹ R. E. Slavin, 'Cooperative learning in elementary schools', *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, vol. 43, issue 1, 2015, pp. 5–14.

¹² D. W. Johnson, *Social psychology of education*, New York, Holt, Rinehart, & Winston, 1970, p. 439.

¹³ G. L. Hubers, 'Kooperatīvā mācīšanās mācību formu kontekstā', *Kooperatīvā mācīšanās*, sast. I. Plaude, Rīga, RaKa, 2004.

¹⁴ Ministru kabineta noteikumi Nr. 468 "Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem", Rīga, MK, 2014. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=268342> (atsauce 09.01.2016.).

prasmie pieņemt lēmumu un uzņemties atbildību par tā īstenošanu, prasme atbildīgi rīkoties konfliktsituācijās, ekstremālās situācijās un rūpēties par savu un citu cilvēku drošību, ja nepieciešams, meklēt palīdzību.

Līdz šim Latvijā ir izstrādāti sociālo prasmju apguves vērtēšanas kritēriji¹⁵, arī sociālo prasmju noteikšanas kritēriji sākumklasēs¹⁶, taču nav nodalīti atsevišķi sadarbības prasmju apguves vērtēšanas kritēriji. Pedagogiem, vērtējot savu darbības efektivitāti, arvien ir vēlme izmantot pietiekami vienkāršotus, bet ērti izmantojamus izvērtēšanas instrumentus.

Analizējot gan ārzemju autoru (D. Džonsona un R. Džonsona, R. Sleivina), gan Latvijas pētnieku (R. Andersones, A. Vilciņas, I. Pūpolas, G. Smutovas) devumu, var secināt: lai veiksmīgi sadarbotos, ir nepieciešami noteikti nosacījumi:

- 1) tolerance vai iecietība, kas izpaužas kā prasme sadarboties ar ikvienu pārī vai grupā; neviena nenoraidīšana; visu priekšlikumu uzklaušana; izpalīdzēšana citiem. Tā ir kā uzticēšanās pārī strādājošajam, savam grupas biedram;
- 2) prasme ievērot grupas noteikumus – tas nozīmē sekot līdzī grupas izveidotajiem noteikumiem; arī prasme ievērot savu kārtu, lai izteiktos, ja grupa par to ir vienojusies; komunicēt prātīgi un saprātīgi saskaņā ar noteikumiem;
- 3) prasme izturēties ar cieņu pret citu; prasme klausīties, uzklaut otru, kas nozīmē prasmi uzklaut citu pat tad, kad ir atšķirīgs viedoklis, uzklaut pēc kārtas; atbalstīt otru, palūgt atļauju;
- 4) prasme izturēties ar cieņu pret sevi – tas nozīmē viegli izteikt savu viedokli, priekšlikumus, atvainoties, ja kļūdījies; prasme pateikt nē, pieklājīgi palikt pie sava viedokļa;
- 5) prasme vērtēt sevi un citus – tas nozīmē gan izvērtēt savu darbību no dažādiem aspektiem; arī prasme sevi un otru labprāt iedrošināt un uzslavēt; prasme mācīties no izvērtējuma;
- 6) prasme risināt problēmas, konfliktsituācijas, palīdzēt citiem tās atrisināt – tas nozīmē prasmi atpazīt problēmu, soli pa solim risināt to.

Audzinātājdarbībā klases audzinātājs, izvēloties atbilstošus paņēmienus, var mērķtiecīgi sekmēt skolēnu sadarbību klasē. Klases audzināšanas darbības programma ir kā līdzeklis, lai saplānotu secīgi audzināšanas saturu, paredzot atbilstošus līdzekļus izvērīto mērķu sasniegšanā.

X gadījuma apraksts

Klases audzinātājs plāno savu darbību gan ilgtermiņā, gan īstermiņā. X skolas 6. klases audzinātāja 2014. gadā, uzsākot savu darbību, izvērīja mērķi sekmēt pozitīva klimata veidošanos klasē, attīstot skolēnu sadarbības prasmes, veicinot klases saliedētību, un rosināt skolēnu personības attīstību un izaugsmi. Tika izvērīti vairāki uzdevumi:

¹⁵ R. Andersone, *Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās*, Rīga, RaKa, 2004.

¹⁶ A. Vilciņa, I. Pūpola, G. Smutova, *Sociālo prasmju programma sākumklašu audzēkņiem*, Rīga, Profesionālās pilnveides un supervīzijas centrs, 2011.

- attīstīt skolēnu izpratni par noteikumu nozīmību mācību procesā personības attīstībā;
- attīstīt iecietību citam pret citu, toleranci, empātiju un emociju pašregulāciju;
- attīstīt skolēnu izpratni par dažādām sociālām situācijām un attīstīt prasmi sadarboties, uzņemoties individuālu atbildību par savu uzvedību, demonstrējot pozitīvus saskarsmes modeļus;
- attīstīt skolēnu izpratni par problēmrisināšanu un pilnveidot problēmrisināšanas prasmes;
- rosināt radoši izpausties un attīstīt savas spējas un talantus;
- sadarboties ar skolēnu vecākiem un skolas atbalsta personālu izvirzīto uzdevumu sasniegšanā.

Kā apgalvo Rudīte Andersone, tad sociālās prasmes ir apgūstamas tikai sociālā mijiedarbībā¹⁷. Sadarbības prasmju apguve notiek aktīvā sociālā mijiedarbībā klases vidē, skolēniem un skolotājam aktīvi sadarbojoties. Sadarbības prasmes var attīstīt tikai aktīvā sadarbībā, kur veidojas sadarbības situācijas. Tā ir pārdzīvotā pieredze, kas skolēnos veido pozitīvu attieksmi pret dažādiem sadarbības aspektiem, īstenojot daudzveidīgas sadarbības formas, kuras vienlaikus palīdz izprast sadarbības nozīmību, lietderību un vērtību mācību procesā un arī personiskajā dzīvē. Kā apgalvo Deivids Prets, tad attieksmi nevar iemācīt ar informācijas sniegšanu, iebiedēšanu vai moralizēšanu¹⁸. Tai ir jābūt praktiskai pieredzes, domu apmaiņai, situāciju izspēlēšanai un izdzīvošanai. Klases audzinātāja uzdevums ir ne vien apzināti un mērķtiecīgi reaģēt uz dažādām situācijām, kas spontāni rodas sadarbības procesā, bet galvenokārt mērķtiecīgi organizēt audzināšanas darbību, sistemātiski un sistēmiski piedāvājot mērķtiecīgi atlasītu audzināšanas saturu, modelējot situācijas. Tās ir gan mērķtiecīgi organizētās klases stundas, gan ārpusklases darbība ikdienā. Klases audzinātājs piedāvā mērķtiecīgi atlasītas aktivitātes, organizē tās un kopā ar skolēniem izvērtē un ievieš dzīvē. X gadījumā, veidojot klases audzinātājdarbības programmu, tika izvērtēti gan Latvijas Republikas audzinātājdarbību reglamentējošie dokumenti, piemēram, VJIC izveidotā un apstiprinātā 2006. gada “Klases stundu programma, paraugs”¹⁹, gan programmā integrētie un teorētiskajā literatūrā aprakstītie piemēri, programmu paraugi, kas palīdz sasniegt izvirzītos uzdevumus:

- sociāli emocionālās audzināšanas programma²⁰;
- ieteikumi klases sapulču vadīšanai un organizēšanai²¹;

¹⁷ R. Andersone, *Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās*, Rīga, RaKa, 2004.

¹⁸ D. Prets, *Izglītības programmu pilnveide. Pedagoģa rokasgrāmata*, Rīga, Zvaigzne ABC, 2000.

¹⁹ *Klases stundu programma, paraugs*, Rīga, VJIC (VJIC 2006. gada 22. novembra rīkojums Nr. 69), 2006.

²⁰ B. Martinsone, R. Niedre, *Sociāli emocionālā audzināšana. Rokasgrāmata*, Rīga, Latvijas Universitāte, 2013.

²¹ J. Nelsen, *Positive discipline*, New York, Ballantine Books, 1987.

- LU izstrādātā programma “Atbalsts pozitīvai uzvedībai”²²;
- metodiskie ieteikumi programmas ieviešanai skolā²³.

Klases audzinātājdarbības programmā tika ietvertas vairākas sadaļas: audzināšanas stundu tematiskais plānojums (sk. piemēru 1. tabulā), sadarbība ar vecākiem, sadarbība ar atbalsta personālu, ārpusklases darbs, individuālais darbs ar izglītojamajiem. Programmas saturs tika atlasīts atbilstoši izvirzītajiem audzināšanas programmas uzdevumiem (skatīt paraugā norādītās audzināšanas darbības, tēmu un piezīmēs norādītos mērķus).

1. tabula

Audzināšanas stundu tematiskā plāna paraugs

Laiks	Audzināšanas darbības joma	Audzināšanas stundas tēma	Piezīmes	
Janvāris	5.–9.	Saskarsmes kultūra	Sadarbības prasmes	Mērķis: veicināt izpratni par sadarbības nozīmī mācību un ārpusklases dzīvē. Veicināt izpratni par savstarpējas iecietības un cieņas nepieciešamību sadarbībā
	12.–16.	Zinātniski pētnieciskais darbs	Datu apkopojums, secinājumi	Skolas izsludinātās zinātniski pētnieciskās tēmas izstrāde
	19.–23.	Saskarsmes kultūra	Problēmrisināšana	Klases sapulce. Mērķis: apgūt problēmrisināšanas prasmes. Nostiprināt prasmi izteikties pēc kārtas, uz klausīt citu, formulēt problēmas, piedāvāt risinājumus, pieņemt lēmumu. Veicināt toleranci un iecietību citam pret citu, spēju ievērot grupas noteikumus un izturēties citam pret citu ar cieņu
	26.–30.	Personības attīstība	Emociju pārvaldīšana	Mērķis: veicināt izpratni, kādēļ ir nepieciešama emociju pārvaldīšana. Padziļināt izpratni par emocijām un to, kā tās ietekmē mūsu uzvedību. Veicināt emociju pašregulāciju

²² B. Martinsone, D. Nīmante, L. Daniela, *Atbalsts pozitīvai uzvedībai (APU)*. Rokasgrāmata, Rīga, LU, 2013, 80. lpp.

²³ D. Nīmante (red.), *Atbalsta programmu izstrāde un īstenošana sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu atbalsta sistēmas izveidei*. Metodiskais materiāls, Rīga, Latvijas Universitāte, 2014, 127. lpp.

Laiks	Audzinašanas darbības joma	Audzinašanas stundas tēma	Piezīmes	
Februāris	2.–6.	Personības attīstība	Emociju pārvaldīšana	Mērķis: trenēt emociju pārvaldīšanas prasmes. Attīstīt prasmi vērtēt sevi un citus
	9.–13.	Personības attīstība	Kā izprast noteikumus svešā vidē un iekļauties	Mērķis: veicināt izpratni par noteikumu nozīmību ikvienā sabiedrībā. Attīstīt prasmi vērtēt sevi un citus
	16.–21.	Personības attīstība	Pozitīvie ieguvumi, ievērojot grupas noteikumus	Mērķis: vizualizēt pozitīvu uzvedības noteikumu ievērošanas ieguvumus. Attīstīt prasmi vērtēt sevi un citus
	23.–27.	Saskarsmes kultūra	Problēmrisināšana	Klases sapulce. Mērķis: apgūt problēmrisināšanas prasmes. Nostiprināt prasmi izteikties pēc kārtas, uzklaut citu, formulēt problēmas, piedāvāt risinājumus, pieņemt lēmumu. Veicināt toleranci un iecietību, spēju ievērot grupas noteikumus un izturēties citam pret citu ar cieņu

Programmas izveidošanas procesā likumsakarīgi radās jautājums par to, kā tiks izvērtēts, vai klases audzinātāja darbības rezultātā ir pilnveidojusies skolēnu sadarbība.

Metodoloģija un datu raksturojums

Par pētījuma veidu tika izvēlēta gadījuma analīze²⁴. X skolas 6. klases audzinātājdarbības programmas ieviešana praksē, izvērtēšana – *pre test* un *post test* pētījuma dizains²⁵. Tika izveidota anketa un veikta anketēšana pirms programmas uzsākšanas – notika sākotnējās situācijas izvērtēšana, kā arī atkārtota anketēšana mācību gada noslēgumā pēc programmas īstenošanas.

Autore izstrādāja anketu par 6 dažādiem sadarbības aspektiem (tolerance vai iecietība, prasme ievērot grupas noteikumus, prasme klausīties, prasme izturēties ar cieņu pret citu un sevi, prasme vērtēt sevi un citus, prasme risināt problēmas), iekļaujot 19 apgalvojumus, kas formulēti pozitīva apgalvojuma formā (sk. 2. tabulu).

2. tabula

Anketas “Sadarbība mūsu klasē” fragmenta paraugs

Nr. p. k.	Apgalvojums	1	2	3	4	5
1.1.	Mūsu klasē skolēni labprāt strādā pāri ar ikvienu klases biedru					
1.2.	Mūsu klasē skolēni labprāt strādā grupā ar ikvienu klases biedru					
1.3.	Mūsu klasē skolēni labprāt sadarbojas ar visiem klases biedriem					
1.4.	Mūsu klasē skolēni labprāt palīdz visiem saviem klases biedriem					

²⁴ E. R. Stake, *The art of case study research*, USA, Sage Publications Ltd., 1995.

²⁵ J. W. Creswell, *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*, Upper Saddle River, N. J., Merrill, 2005.

Anketā katram no 6 sadarbības aspektiem tiek piedāvāti vairāki apgalvojumi, kā tas ir atklāts piemērā. Anketā piedāvātas izvēles pēc Likerta skalas, kur 1 – noteikti nepiekrītu, bet 5 – pilnībā piekrītu.

Anketas sākumā ir norādīts, ka tās mērķis ir izvērtēt sadarbību klasē, anketa ir anonīma, rezultāti tiks izmantoti tikai apkopotā veidā. Anketēšanas mērķis ir nevis katra individuālās skolēna sadarbības prasmju izaugsmes novērtēšana, bet visas klases kopīgo sadarbības tendenču izvērtēšana.

Pētījumā piedalījās X skolas 6. klases 26 skolēni: 6 puīši un 20 meitenes. Pētījumā no 26 klases skolēniem piedalījās visi skolēni, taču izvērtēšanai derīgas bija tikai 25 anketas, jo viena skolniece neaizpildīja otro anketu. Programmas īstenošana: 2014. gada novembris / 2015. gada maijs.

Mērījumi: pirmais mērījums (2014. gada novembris), otrais mērījums (2015. gada maijs). Kopumā tika apstrādātas 50 anketas ($N = 50$). Pirmais mērījums ($N = 25$), otrais mērījums ($N = 25$). Iekšējā saskaņotība noteikta ar Kronbaha alfu, un datu apstrāde tika veikta ar profesionālās matemātiskās datu apstrādes programmu SPSS. Iekšējā saskaņotība skalai tika noteikta, aprēķinot Kronbaha alfa koeficientu. Standartizēts Kronbaha alfa koeficients visai skalai ir $\alpha = 0,88$, kas norāda uz augstu iekšēju saskaņotību.

Tika izmantota aprakstošā statistika un noteikts vidējais aritmētiskais pirmajā mērījumā un otrajā mērījumā (sk 3. tabulu).

Rezultātu apraksts

Izvērtējot vidējo aritmētisko pirmajā un otrajā mērījumā un veicot salīdzinājumus, lielākajā vairumā gadījumu tika konstatētas pozitīvas izmaiņas. Tas liecina, ka īstenotajai programmai ir pozitīva ietekme uz skolēnu sadarbības prasmju attīstību visas klases līmenī.

3. tabula

Piemērs vidējā aritmētiskā (*mean*) aprēķinam pirmajā un otrajā mērījumā

Mean (vidējais)				
Grupa	Mūsu klasē labprāt strādā pāri ar ikvienu	Mūsu klasē labprāt strādā grupā ar ikvienu	Mūsu klasē labprāt sadarbojas ar visiem	Mūsu klasē ievēro kārtu, lai izteiktos
Sākotnējais mērījums	2,16	2,44	2,24	2,32
Beigu mērījums	2,40	2,68	2,52	2,32
Kopsumma	2,28	2,56	2,38	2,32

Analizējot atsevišķus apgalvojumus, pozitīvas izmaiņas ir apgalvojumos “Mūsu klasē labprāt strādā pāri ar ikvienu” (sākotnējais mērījums $m = 2,16$, beigu – $m = 2,40$), “Mūsu klasē labprāt strādā grupā ar ikvienu” (sākotnējais mērījums $m = 2,44$, beigu – $m = 2,68$), “Mūsu klasē labprāt sadarbojas ar ikvienu” (sākotnējais mērījums $m = 2,24$, beigu – $m = 2,52$), “Mūsu klasē labprāt palīdz visiem klases biedriem” (sākotnējais mērījums $m = 2,60$, beigu – $m = 2,76$). Tas liecina, ka klasē vērojama tendence skolēniem kļūt iecietīgākiem un tolerantākiem, sadarboties ar ikvienu un atbalsēt klases biedrus.

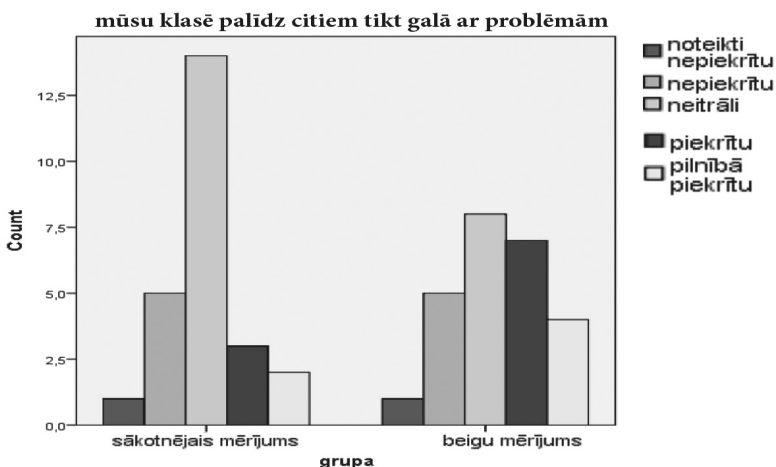

Pozitīvas izmaiņas ir apgalvojumā “Mūsu klasē ievēro noteikumus” (sākotnējais mērījums $m = 2,20$, beigu – $m = 2,68$). Tas nozīmē, ka klasē ir tendence uzskatīt, ka klasē noteikumi tiek vairāk ievēroti. Taču nav izmaiņu 2 apgalvojumos: “Mūsu klasē ievēro savu kārtu, lai izteiktos” (sākotnējais un beigu mērījums $m = 2,32$) un “Mūsu klasē uzklausa viens otru” (sākotnējais un beigu mērījums $m = 2,92$). Tas nozīmē: skolēni neuzskata, ka būtu uzlabojusies viņu spēja ievērot savu kārtu, lai izteiktos un uzklausītu cits citu.

Pozitīvas tendences ir apgalvojumā “Mūsu klasē prot iejusties otrā cilvēkā” (sākotnējais mērījums $m = 2,60$, beigu – $m = 2,68$). Tas nozīmē: skolēni uzskata, ka viņi ir kļuvuši empātiskāki, taču negatīva tendence ir apgalvojumā “Mūsu klasē izprot otra cilvēka emocijas” (sākotnējais mērījums $m = 3,08$, beigu – $m = 3,00$), kas norāda, ka šī prasme kopumā vēl pilnveidojama.

Pozitīvās tendences ir apgalvojumā “Mūsu klasē māc pieklājīgi palikt pie sava viedokļa” (sākotnējais mērījums $m = 3,04$, beigu – $m = 3,12$), kas norāda, ka skolēni demonstrē cieņu pret sevi un uzskata, ka tā ir pilnveidojusies. Pozitīva tendence ir apgalvojumā “Mūsu klasē prot palūgt atļauju, ja kaut ko vēlas” (sākotnējais mērījums $m = 3,12$, beigu – $m = 3,20$). Tas norāda, ka skolēni ar cieņu izturas pret otra īpašumu un ir pilnveidojusies spēja izrādīt otram cieņu. Negatīva tendence ir apgalvojumā “Mūsu klasē viens otru uzslavē un iedrošina” (sākotnējais mērījums $m = 3,12$, beigu – $m = 3,95$). Tas nozīmē, ka kopumā prasme vērtēt sevi un citus ir vēl mērķtiecīgi pilnveidojama. Tāpat negatīvas tendences apgalvojumos “Mūsu klasē māc atvainoties, ja kļūdās” (sākotnējais mērījums $m = 3,12$, beigu – $m = 3,04$) un “Mūsu klasē ikviena priekšlikumus uzklausa” (sākotnējais mērījums $m = 2,80$, beigu – $m = 2,76$) norāda, ka pilnveidojama prasme izturēties citam pret citu ar cieņu.

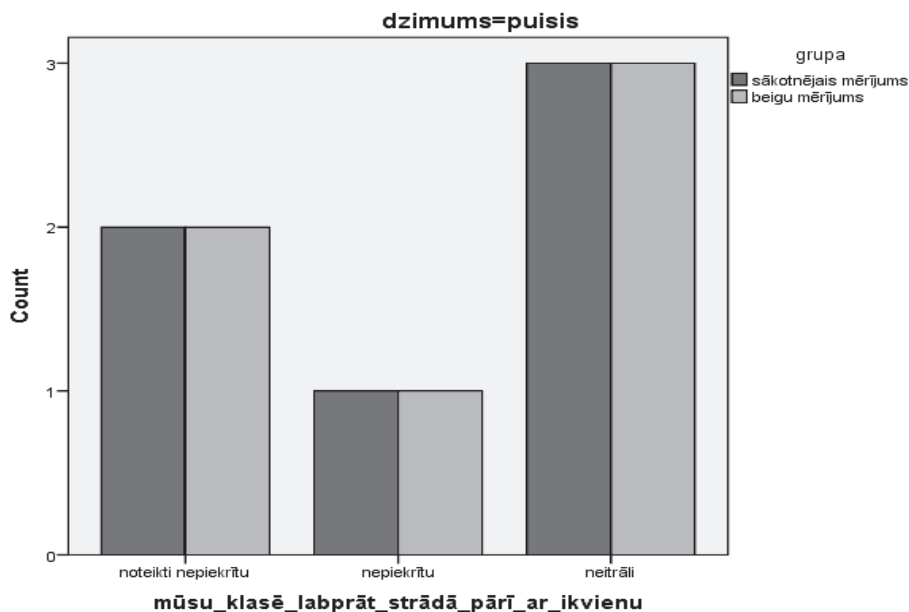
Ievērojamas pozitīvas tendences ir apgalvojumos, kas saistīti ar problēmrisināšanas prasmju uzlabošanu: “Mūsu klasē tiek galā ar problēmām” (sākotnējais mērījums $m = 3,28$, beigu – $m = 3,56$); “Mūsu klasē palīdz citiem tikt galā ar problēmām” (sākotnējais mērījums $m = 3,00$, beigu – $m = 3,32$ (sk. 1. attēlu).

1. att. Pirmais un otrais mērījums par apgalvojumu “Mūsu klasē palīdz citiem tikt galā ar problēmām”

Tas norāda, ka skolēni klasē kopumā novērtējuši pozitīvāk spējas risināt problēmas.

Tomēr, analizējot datus dzimumu šķērsgrīzumā, jākonstatē, ka puīši vairākos jautājumos ir bijuši mazāk pozitīvi nekā meitenes (sk. 2. attēlu).

2. att. Puīši par apgalvojumu “Mūsu klasē labprāt stādā pāri ar ikvienu”

Meitenes vairākos jautājumos ir bijušas daudz optimistiskākas. Tas liecina par tālāko nepieciešamību izvērtēt šīs programmas ietekmi un rezultativitāti, ņemot vērā dzimumatšķirību aspektu.

Savukārt pozitīvas tendences apgalvojumā “Mūsu klasē viegli izsaka savus priekšlikumus” (sākotnējais mērījums $m = 3,32$, beigu – $m = 3,52$), iespējams, norāda uz to, ka audzinātājdarbības rezultātā ir tikusi veicināta pozitīva un brīva atmosfēra klasē un tā ir devusi skolēniem drošbizjūtu, rosinājusi vēlmi izteikties, un viņi piedāvājuši savus priekšlikumus.

Secinājumi

Atbildot uz pētījuma jautājumu, vai ir iespējams viena mācību gada laikā mērķtiecīga klases audzinātāja darbībā veicināt skolēnu sadarbību, kādas pārmaiņas un kuros sadarbības aspektos ir iespējams panākt, var secināt, ka, īstenojot mērķtiecīgu audzinātājdarbību, viena mācību gada laikā var veicināt sadarbību klasē, kas rezultējas gan sadarbības prasmju pilnveidē, gan pozitīvā atmosfērā klasē, kur skolēni jūtas droši. Sadarbība tika veicināta, attīstot skolēnos toleranci, prasmi ievērot grupas noteikumus, prasmi uz klausīt otru, prasmi izturēties ar cieņu pret sevi un citiem,

prasmī vērtēt sevi un citus, prasmī risināt problēmas un palīdzēt citiem tās atrisināt. Pētījumā tika vērtēts, kā paši skolēni sevi vērtē, cik lielā mērā mainījušās dažādas sadarbības prasmes. Apkopojot datus, tika konstatēts, ka X gadījumā 6. klasē tikusi veicināta iecietība, tolerance, skolēni biežāk sniedz atbalstu cits citam, ir attīstījušies gatavība strādāt klasē dažādās sadarbības formās (pārī, grupās) un kombinācijās (jauktas grupas). Skolēni ir novērtējuši, ka sadarbības noteikumi klasē tiek ievēroti biežāk, ka skolēni kļuvuši empātiskāki, viņi jūtas drošāki, risinot problēmas. Skolēni izrāda cieņu pret sevi, atsevišķos gadījumos pret citiem. Taču joprojām viņiem ir grūti ieklausīties citam citā un sadzirdēt citam citu, izprast citu emocijas, kā arī skolēni vēl nepietiekami prot vērtēt sevi un pārējos un atsevišķos gadījumos nepietiekami ciena cits citu.

Diskusija

Audzinašana ir neatņemama izglītības procesa sadaļa, tātad audzināšanas darbības rezultātu izvērtēšana ir vienlīdz nozīmīga. Klases audzinātājam, līdzīgi kā ikvienam skolotājam, svarīgi ir izvērtēt savas darbības rezultativitāti. Tādēļ audzinātājdarbības programmā likumsakarīgi būtu ietverami mērķtiecīgi pasākumi, kā izvērtēt, cik lielā mērā ir sasniegti virzītie uzdevumi. Diemžēl praksē pietrūkst instrumentu, kas būtu viegli izmantojami. Īpaši nozīmīga kļūst rīcība, kas pamatojas uz datiem un kas palīdz labāk saprast savu profesionālo darbību, kā arī demonstrēt tās efektivitāti citiem izglītības procesā iesaistītajiem dalībniekiem mūsdienī sabiedrībā, kur izglītības procesā iekļaujas bērni, pedagogi, administrācija, vecāki un vietējā kopiena. Mērķtiecīga rezultātu izvērtēšana palīdz virzīt procesu tālāk apzinātāk, organizējot audzināšanas procesu, pilnveidojot un attīstot skolēnu sadarbības prasmes.

Summary

Usually the study of pedagogical activity is affiliated with systematic research of the teaching and relevant teaching activity and its effectiveness. In that context, insufficient attention has been paid to studying upbringing effectiveness. In the article, an analysis of the aspect of cooperation as one of the through-composed upbringing aspects is provided. The cooperation in classroom can only be promoted, if certain preconditions are set and a certain code of conduct is retained, including tolerance among students, the skills of group regulations, the skills of listening and retaining respect towards others while respecting oneself, the skills to assess/evaluate every individual and others, a certain knowledge on how to solve the problems and how to help others to solve them, as well. When the questionnaire was introduced before and after upbringing program's implementation in the typical six grade in the schools X of Riga, the conclusions were drawn that established a determined upbringing, as well as carefully planned and implemented educational program. The conclusion is that it is possible to promote a positive cooperation in the classroom. Overall, within the classroom the tolerance and support, which students give to each other was encouraged. The students already have practically assessed that when the rules of cooperation in the classroom are complied with more often, the students become more empathical, feel more secure and confident, when they have to find solutions to the problems. However, there are still difficulties to listen attentively to each other and to hear, comprehend/understand the emotions expressed

by another person. The students often are not capable to appreciate themselves, there is a space of improvement, when they fail to have a corresponding respect to others.

Keywords: *tutor, classroom tutor, classroom co-operation.*

Informācija par autori

Dita Nīmante, *Dr. paed.*, Latvijas Universitātes asociētā profesore un vadošā pētniece, Latvijas Zinātnes padomes eksperte pedagoģijā. Latvijas Universitātē docē bakalaura, maģistra un doktora studiju programmā, strādā profesionālajās skolotāju izglītības un pedagogu tālākizglītības programmās. Ir autore vai līdzautore vairāk nekā 20 zinātniskajām publikācijām pedagoģijas nozarē, ir bijusi starptautisko zinātnisko rakstu krājumu recenzente. Individuāli vai autoru kolektīvā izstrādājusi vairākus metodiskos materiālus. Pētnieciskās intereses – iekļaujošā izglītība, sociālās atstumtības mazināšana, klasvadība, audzināšana. E-pasts: dita.nimante@lu.lv.

LATVIJAS UNIVERSITĀTES RAKSTI
816. sējums, PEDAGOĢIJA UN SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBA, 2018

Izdevējs LU Akadēmiskais apgāds
Aspazijas bulv. 5, Rīgā, LV-1050
Tālrunis: 67034889